

talos okiratokat áttanulmányozhasson, melyeknek tartalmáról a laici soknak sejtelmök se volt. A szerző nagy tanultsága és szigorúan lelkiismeretes módszere elég biztosítékot szolgáltatnak arra, hogy adatait híven az igazsághoz dolgozta fel. Szemben ez érdemeivel még azt is meg tudjuk érteni, és álláspontja mértékével igazolni, hogy a pápai hatalom befolyását kelletlenül tán prægnavsabb módon emeli ki, s védeni tudjuk őt néhány kritikusanak azon alapos kifogásával szemben, hogy az 1400-ik év épen nem alkalmas határidő a középkori egyetemek fejlődésében. Kár, hogy e gazdag tartalmú és nem egy tekintetben új irányokat jelölő munka élvezetét nagyon megnehezíti az a szertelen polemizálás, mely nemcsak a számtalan jegyzetben, hanem a szövegben is mindenütt rontja a benyomás összeségét.

Dr. FINÁCZY ERNŐ.

Gross Jul., Kronstädter Drucke. 1535—1886. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Kronstadts. Kronstadt, H. Zeidner. 1886.

A budai nyomda, melynek első terméke 1473-ban jelent meg, nagyon rövid életű volt. Megszűnte után nem létezett nyomda a hazában, úgy hogy ismét a külföldre szorultunk. Mintegy 60 évig kellett várni, míg hazai földön ismét nyomda létesült. 1529-ben Nagyszébenben volt ugyan egy kézi sajtó, de ez is csakhamar megszűnt. Az első maradandóbb hazai nyomda, mely a reformáció után keletkezett, a brassói volt. Honterus, a külföldi egyetemokről visszatérvén Brassóba, itt 1533-ban nyomdát állított fel. Az első ismeretes nyomtatvány 1535-ben látott napvilágot. A nyomda Honterus halála után a XVI. század végéig Wagner Bálint és utódai birtokában volt. 1594—1625-ig a nyomda, úgy látszik, nem működött. 1627-ben Wolfgang Márton és utána Hermann Mihály kezdtek ismét nyomtatni, és ezen időtől fogva a brassói nyomda folytonosan működik a jelen ideig. Háromszázötven éves tehát a brassói nyomda, s ezen idő alatt 1726 nyomtatvány látott napvilágot. A brassói nyomda a termékeinek lehetőleg teljes felsorolását tűzte maga elé a szerző jelen munkájában. A 196 lapra terjedő munka 6 részre oszlik. Az első rész magában foglalja az önálló munkákat chronologiai sorrendben és nyelvek szerint osztályozva. A 2. részben lakadalmi és halotti énekek vannak felsorolva. A 3. rész a polit. és egyházi hatóságok kiadványain kívül az összes iskolák programjait tartalmazza ezek értekezéseinek fel- említtésével együtt. A 4. rész a brassói kalendáriomoknak van szánva. Az 5-ik részben az egyesületek nyomtatványait sorolja fel chronologiai rendben; végre a 6. rész a színlapok gyűjteményét és színházi almanachokat foglalja magában. A brassói ev. gymn. 30 kötet színlapnak van birtokában, melyek művelődéstörténeti szempontból rendkívül fontos forrásul szolgálhatnak. — Az összeállításról csak dicsérőleg szólhatunk.

A munka használatát nagyban elősegíti a négyféle index, melyekben a szerzők és kiadók névsora, a halotti és lakadalmi költeményekhez való névjegyzék, a brassói egyletek és végre a nyomdászok nevei vannak alfabétikus rendben felsorolva.

Az e munkában felsorolt nyomtatványoknak tekintélyes része az ev. gymn. könyvtárában van meg; s így a szerző személyesen vehette rólok a címmást. Az irodalmi művek közül Szabó Károlyt és Trausch Schriftsteller-Lexikon-ját használta. Jelentékeny forrásul szolgált Teutsch J. német tanítónak 1749-ben készített és kéziratban maradt műve, melyben a Brassóban nyomtatott és brassói születésűek által kiadott munkák vannak felsorolva.

Örvendünk, hogy hazai bibliographiai irodalmunk Gross-nak e becses művével gyarapodott.

HELLEBRANT ÁRPÁD.

Die deutsche Sprache von Dr. Otto Behaghel, Prof. an der Universität zu Basel. Leipzig-Prag, 1886, 231 l. Ára kötve 60 kr. (*Das Wissen der Gegenwart*, LIV.)

E jeles kis könyvet igen melegen ajánlhatom, nemcsak azoknak, kik a német nyelvvel, hanem egyáltalában mind azoknak, kik bármely nyelvvel foglalkoznak. A szerző természetesen első sorban a német nyelvnek eredetét, fejlődését és sorsát tárgyalja és a mai német nyelvnek állapotát rajzolja; de egyszersmind annyi általános nyelvészeti kérdést érint és a tulajdonképi német nyelvi problémák tárgyalásánál annyi figyelemmel van azoknak természeti (lélek- és élettani) alapjaira, hogy a más nyelvvel foglalkozó olvasó is sokat tanulhat e műből, mit saját tanulmányai terén sikerrel alkalmazhat, vagy a mi őt más nyelvek rokon jelenségeinek felkutatására, illetőleg megmagyarázására figyelmessé teheti.

Behaghel könyve, bár a szerző ezt sehol nem mondja, mégis kétségtelenül Schleicher Ágost legismeretesebb és legszebb könyvének (*Die deutsche Sprache*, először 1860) helyébe kíván lépni. És méltán. Schleicher könyvének már második kiadása (1869) szerzőjének halála (1868) után jelent meg teljesen változatlanul, s azóta még két kiadást ért, de javításokban nem részesült. Ma e könyv, szoros értelemben vett grammatikai része épen úgy, mint gyönyörűen írt általános tájékoztató bevezetése, elavult s telve van a tudomány fejlődésétől túlhaladt adatokkal és tanokkal. Behaghel műve is a nagy közönséghez fordít; úgy szólván leírása ez a német nyelv múltjának és jelenének, s annyit ölel fel, a mennyit művelt embernek anyanyelvéről tudnia kellene (de sehol a világon tényleg nem tud). Bevezetésül a nyelv tudományba is szolgálhat e mű, mely a legaprólékosabb dolgokban is teljesen a tudomány